

OVER HENRI BOREL

Wie een goed gesorteerde tweedehands boekhandel binnenloopt (zo een als De Slegte in Amsterdam), loopt al snel kans bij de afdeling 'Oosterse filosofie' boekwerkjes van Henri Borel tegen te komen. Kleine, handzame boekjes, met een harde kaft zoals die voor de jaren twintig kenmerkend was. Bekende titels zijn dan „Wijsheid en Schoonheid uit China“, „Kuan Yin“ en „Het Schoone Eiland“, hoewel dit nog niet de helft van zijn hele oeuvre beslaat. Het zijn populair geschreven werkjes, die opvallen door hun eenvoudig en bezielend taalgebruik. Beeldend geschreven, met een naar verslaving neigend enthousiasme. Wie was deze Borel, deze man die we in de annalen der Nederlandse literatuur nauwelijks tegenkomen?

Henri Jean Francois Borel (1869-1933) studeerde in Leiden voor Ambtenaar Chinese zaken. Van 1894 tot 1899 was hij tolk in China en daarna ambtenaar voor Chinese aangelegenheden in Nederlands-Indië. In 1913 keerde hij naar Nederland terug om als journalist en literair criticus te werken, eerst bij *De Telegraaf* en daarna bij *Het Vaderland*. In zijn tijd oogstte hij enig succes met een paar romans, maar duurzamere roem verwierf hij met zijn studies over Chinese kunst, taal, wijsbegeerte en godsdienst, die in zijn tijd opvielen door de uitgesproken bewondering voor de Chinese cultuur. Ook maakte hij vele vertalingen, onder andere van werk van R. Tagore.

De rotshuiswoning van Henri Borel

Wie de boekjes van Borel leest maakt kennis met een man die emotie boven kennis en wetenschap stelt. Als schrijver van romans („Het Jongetje“ (1899), „Het Zusje“ (1900)) werd hij menigmaal afgeschilderd als weekhartig en overgevoelig, zoals we kunnen lezen in een recensie van zijn postuum verschenen boek „Het Speelgoed van de kleine Theresia“ (1934): „... Ook nu weer zweemt de toon van zijn relaas, waar hij kinderlijken eenvoud tracht te benaderen, bij wijlen naar het kinderachtige, het sentiment naar sentimentaliteit...“¹ Het is inderdaad zo dat Borel de ontroering niet schuwt in zijn boeken. Typerend voor zijn schrijfstijl zijn de openingszinnen in zijn boekje „De Geest van China“ (1916): „De Geest van China! Ik heb hem

*gevoeld in het trotsche berglandschap van het Noorden; in de roze muren van de Verboden Stad van Peking; in de wijde eenzaamheid van de eindeloze Yang Tsz' rivier, in den ouden, gebogen man, steunende op zijn staf, dien ik in de rotsige heuvelen om Amoy zijn eigen graf zag zoeken; in de licht-schitterende bloemen-booten vol zijde-ruischende „sing-song“ meisjes op de Canton-rivier; in het klagende fluitlied van de sampan-roeiër, vèr beneden op zee, dat ik 's nachts, leunende op de balustrade van mijn hoge rots-bungalow, hoorde, op dat droom-eiland van Ku-Lang-Su, waar ik de twee schoonste jaren leefde van mijn leven.“*² Een schrijfstijl die in de jaren twintig niet altijd werd gewaardeerd, zoals een recensent in het NRC Handelsblad schreef: „Wij (...) moeten eerlijk bekennen, niet bestand te zijn tegen mededeelingen als van „menige(n) engel, die in de bovenaardsche sferen den lof der Goden zong“, en die „een wijle luisterend bleef zwijgen en een siddering van wonne door zijn aetherische wezen van licht voelde gaan“, of van den ouden, wijzen man „wiens godsvrucht en reinheid uit de oogen straalden, en die meermalen, in opperste extaze en beatitudo, de aardsche sferen was ontstegen om bij de engelen te wijlen“.

Het is wellicht het beste om te horen wat Borel hier zélf over te zeggen heeft:

*„Ik houd van warm, van liefdevol, en van innig. Ik houd van emotie. Zonder emotie zou China voor mij een dood land zijn geweest, en zou ik er nooit iets over geschreven hebben. De geleerdheid kan mij geen ziertje schelen dan alleen als hulpmiddel om de schoonheid te leeren begrijpen, en als uit haar geen emotie wordt, is zij mij niets waard. Ik heb in dat heerlijke wonderland, dat China heet, te midden van een nooit gedroomde majesteit van zeeën en bergen, de dierbaarste en zuiverste emoties in mijn leven gevoeld. Die emoties tracht ik weer te geven in mijn werk, dat ik alleen dáárom schrijf. (...) Men kan van de dingen, die ik schrijf, voorzover ze emotie zijn, onmogelijk zeggen, dat ze niet zoo zijn of niet zoo zouden kunnen zijn. Ik heb ze zoo gevoeld en daarom zijn ze zoo.“*³

Deze gevoelswereld komen we ook tegen in het hierna volgende hoofdstuk „Yih King" uit zijn boekje „De Geest van China". Dit hoofdstuk handelt in zijn geheel over de Yi Jing.

Vooraf in dit hoofdstuk blijkt het vooruitstrevende denken van Borel. Hij schuwt de moderne ontwikkelingen niet, maar stelt ze als een twintiger jaren Fritjof Capra tegenover de wijsheid van de Chinese filosofie, als hij schrijft: „... *het zou wel eens kunnen zijn, dat in de veel gesmade, door vele sinologen voor nonsens en mystificatie uitgekreten „Yih King" oplossingen worden gevonden - zij 't in mystieke symbolen-taal - van meer dan één tot nu toe onopgelost geheim der westersche wetenschap.*" Met zijn duidelijke schrijfwijze weet hij op een boeiende en meeslepende manier de beginselen van de Chinese filosofie over te brengen. Filosofie waar hij zich nauw mee verbonden voelt, zoals valt op te merken uit de zinsnede „*Het geheim van het Leven is het volgen van het juiste Getal, het bewegen op het juiste Rythme*". Het is dan ook opmerkelijk dat hij even verderop schrijft: „*Dat de mystieke filosofie van de „Yih King" langzamerhand verbasterd is, en ontaard in een populair bijgeloof als b.v. dat van „Fung Shui" doet niets tot haar innerlijke waarde en diepte af*". Dat de Yi Jing ook in Feng Shui, de Chinese manier voor het bepalen van de gunstige ligging van huis en graf, zijn weerklank vindt was Borel blijkbaar onbekend. Juist Feng Shui is gebaseerd op „het volgen van het juiste Getal" en „het bewegen op het juiste Rythme".

Genoeg gepraat nu. Het wordt tijd deze ondergewaardeerde sinoloog zelf aan het woord te laten over de Yi Jing. Ik hoop dat de lezers zich niet al te zeer storen aan het verouderde taalgebruik en de verouderde spelling. Ik had de keus dit te vermoderniseren, maar heb er bewust voor gekozen het origineel zo te laten als het is. Op deze manier ademt het nog het meest de geest van zijn tijd. Ook de verwijzingen naar andere hoofdstukken in zijn boekje „De Geest van China" heb ik laten staan, wellicht onbewust met de hoop dat deze wordt opgepakt en nieuwsgierig maken naar de rest van Borels' oeuvre.

Veel leesplezier toegewenst.

Harmen Mesker.

Ik heb tevergeefs geprobeerd eventuele erfgenamen van de heer Borel te achterhalen. Mochten rechthebbenden dit artikel onder ogen krijgen dan worden zij verzocht contact met mij op te nemen.

Noten

1. Algemeen Handelsblad, 17 maart 1934
2. "De Geest van China - met eenige illustraties", De Maatschappij voor Goede en Goedkoope Lectuur, Amsterdam; p. 1
3. "Kwan Yin - een boek van de goden en de hel", P.N. van Kampen & Zoon, Amsterdam; p. 3, 4

DE „YIH KING"

De „Yih King" of, zooals het door de sinologie vertaald is, het „Boek der Transformaties" is de basis eigenlijk der gansche Chineesche filosofie, en ik durf wel zeggen dat al dieper en dieper in den Geest van China doordringende, men het essentieele wezen er van eerst vindt in de „Yih King". De Chineesche autoriteiten op literair en filosofisch gebied beschouwen het dan ook als de bron, waaruit alle andere klassieken gevloeid zijn.

Zeer juist noemt Samuel Johnson de „Yih King" het boek, waarin, in symbolische voorstellingen, in een soort filosofisch Algebra, „de identiteit van het abstracte met het concrete" wordt gedetermineerd.

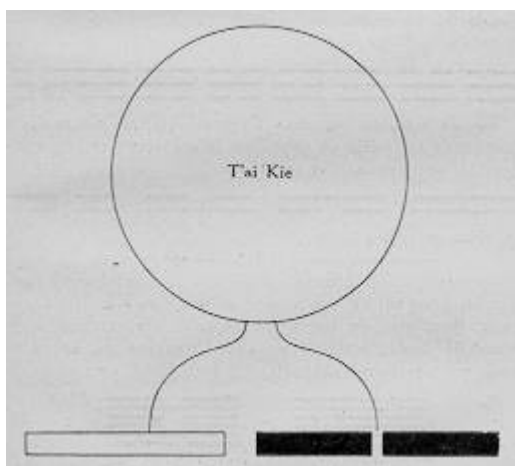
Ik kan in dit werk „De Geest van China", dat eenigszins populair bedoeld is, althans voor een publiek van niet-sinologen, niet eene fijn uitgesponnen, geleerde verhandeling over de „Yih King" leveren, maar wèl kan ik er de hoofdgedachte van aan trachten te geven.

Ik zeide reeds dat de Chineesche wijsbegeerte zich nooit heeft vermeten, de allerhoogste Godheid

te definiëren, of tot een persoonlijkheid te beperken, In de „Yih King"sche filosofie wordt dit onbeschrijfelijke, ondenkbare, voor het menselijk begrip onbenaderbare goddelijke „primum mobile" principe aangeduid met de karakters „T'ai Kie", waarvan „Tai" beteekent: „groot, en grootsch" en „Kie" „uiterste, het uiterste van". Alzoo: „het Groote Uiterste". Het is ook wel vertaald met „het Groote Absolute", maar ik zal liever de Chineesche term „T'ai Kie" behouden, en daarbij denken aan zooiets als een abstract principe als Monade, de primordiale oorzaak van al het geopenbaarde, het uiterste dat het menselijk denken kan bevatten.

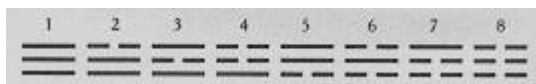
Dit wordt, evenals in andere filosofische systemen, wel eens symbolisch voorgesteld door een cirkel, leeg van binnen.

Wij zouden dit „T'ai Kie" dus ons kunnen denken als het Ongeopenbaar de, zéér veel overeenkomst hebbende met het Tao van Lao Tsz'. Door dit T'ai Kie, symbolisch voorgesteld door een' cirkel, werden twee oer-principes in en uit zich gevormd, in de „Yih King" gesymboliseerd door een rechte geheele lijn en een rechte gebroken lijn. Op de volgende wijze is dit gesymboliseerd in een commentaar van een mijner edities der „Yih King".

Met lette hierbij vooral op dat beide, èn de geheele lijn, èn de gebroken lijn, door en uit de „T'ai Kie' zijn gevormd. De mystieke principes nu, voorgesteld door deze geheele en deze gebroken lijn, zijn, volgens de „Yih King" de principes van als het Geopenbaarde. In de „Yih King" zelve werden oorspronkelijk deze termen niet gebruikt, maar de latere filosofen noemden het eerste, de gehééle lijn, het principe „Yang", het tweede, de gebroken lijn, het principe „Yin". Het eerste ook wel genaamd het principe van Licht, van Beweging, van 't Mannelijke, het tweede dat van Duister, van Rust, van 't Vrouwelijke.

Deze twee principes ----- en ---- ---- combineerden zich, van diagram, in een groep van (op een rythmus van) telkens drie tot de z.g. acht ($= 2^3$) „kwa", waarvan iedere „kwa" alzoo een drietal is, in de volgende triagrammen voorgesteld:

Zooals men ziet zijn deze triagram-figuren, alternatief bestaande uit heele en gebroken lijnen, terug te brengen tot vier oorspronkelijke symbolen:

en deze weer tot tweeé

----- ---- ----

die voorstellen de allereerste divisie of ontwikkeling van Yin en Yang uit en ook in de Eénheid T'ai Kie. Uit deze twee, deze vier, en ten slotte de acht triagrammen zijn weer 64 hexagrammen ontstaan, waarvan ik er hier twee als voorbeeld aangeef:

Een zesvoudige vermenigvuldiging geeft weer 384 anderen, en door verdere processen van vermenigvuldiging is eene serie van tot op 16777216 ($= 2^{24}$) door geleerden berekend, die natuurlijk weer voor expansie tot in 't oneindige vatbaar is. Maar - de hoofdzaak van alles - die gansche, het verstand tartende Veelheid is toch terug te brengen tot de absolute in-zich-zelf terugkeerende Eenheid, *en alle verscheidenheden zijn dus op mystieke wijze identiek*.

De triagrammen worden verondersteld te zijn ontwikkeld door den legendarischen keizer Fuh Hi (2852-2738 v. C.), en de eerste verklarende studiën der dia- en triagrammen door hertog Wen, later gecanoniseerd als koning Wên, stichter der Chow dynastie (1231-1135 v. C.).

Een onophoudelijk proces van evolutie en revolutie is voortdurend aan het werk, in den loop waarvan de verschillende oer-elementen of elementaire krachten der natuur, door de dia- en triagrammen aangeduid, elkaar wederkeerig uitdooven en doen geboren worden, en zóó de phenomena van 't bestaan voortbrengen. Want op deze primitieve, maar diepzinnige manier trachtte deze Chineesche bespiegeling het stoute stuk uit te voeren - in geen enkel ander filosofisch systeem bekend - om de rythmische openbaring van het Goddelijke („T'ai Kie") in het Heelal tot in haar oer-elementen en principes na te vorschen. Ik kan mij, in de beperkte ruimte van dit hoofdstuk, niet begeven in het op den voet volgen van deze acht „kwa" en hun vermeerdering tot vier en zestig dubbele „kwa" (hexagrammen dus, van zes elk), maar wil vooral de aandacht blijven vestigen daarop, dat zij allen gevormd zijn uit de oorspronkelijke geheele lijn ----- en de gebroken lijn ---- ---- en dat deze b e i d e geproduceerd werden door en uit het „T'ai Ki". Het schijnbare dualisme van de geheele en de gebroken grondlijnen der „kwa", van 't principe „Yang" dus en 't principe „Yin" berust dus - dit onthoude men wel - op een Eénheid. (Men denke hier ook aan de "Eenheid" van Confucius).¹

Het geheele geopenbaarde Heelal bestaat uit verbindingen, in eindelooze combinaties en permutaties van deze „kwa", uit verbindingen alzoo van die mysterieuze oer-principes, symbolisch voorgesteld door de geheele lijn ----- en de gebroken ---- ----, maar - ik kan hier nooit genoeg op wijzen - *die beide zijn uit Eén, het T'ai Kie geopenbaard, en dus eigenlijk op geheimzinnige wijze identiek*. De geheele constitutie van de Natuur en ook van den mensch ligt in essentie in deze twee symbolen van gehéélheid en van verdeeling.

Het gansche Heelal is eene ontwikkeling, een evolutie, in steeds wisselende „transformaties", van alle wezens en dingen uit de oer-elementen „Yang" en „Yin", totdat ééns, als de adem, die deze wisselingen bezielt, ophoudt, alles weer tot het oneindige, onbegrijpelijke, onuitsprekelijke „T'ai Kie" terug is gekeerd, aan het einde dezer cyclische evolutie.

Het eerste triagram

K'ien

van drie gehééle lijnen wordt genaamd „K'ien", en symboliseert „de Hemel", en ook „de energie, de werking van den Hemel". (Het karakter „K'ien" is ideografisch samengesteld, en men lette op de diepe beteekenis hiervan, uit twéé, waarvan het eene beteekent „de kracht der natuur" en het andere „zonlicht"), het achtste triagram :

Kw'oen

van drie gebroken lijnen wordt genaamd „Kw'oen", en symboliseert „de Aarde", in haar ondergeschiktheid aan den Hemel. (Het ééne karakter „kw'oen" is ideografisch samengesteld uit twéé, waarvan het eene „aarde" en het tweede „zich uitstrekken" beteekent).

Men neme hier „Hemel" en „Aarde" niet zoozeer in de meer concrete beteekenis van „uitspansel" en „grond", maar in meer abstracte, symbolische. K'ien, of Hemel, wordt ook wel „Yang" genoemd (oorspronkelijk echter is „Yang" gesymboliseerd door één enkele, en niet drie geheele lijnen), en

Kw'oen, of Aarde, is dan „Yin“, terwijl overeenkomstig met deze twee de Zon en Maan als symbolen worden genomen, als de eerste mannelijk, de tweede vrouwelijk. Zóó wordt weer de Man als personifieerend Yang, en de Vrouw als personifieerend Yin aangenomen.

Tusschen de uitersten K'ien en Kw'oen in evolueert het geheele Heelal, in een millioenen cyclus, terug te brengen tot de 64 hexagrammen en deze weer tot de 8 triagrammen, in eindelooze „Yih“, d. i. transformaties, besloten in de Eenheid „T'ai Kie“. In een commentaar van Lai Th'ang in een mijner „Yih King“ edities staat: „K'ien en Kw'oen zijn het Mannelijke en Vrouwelijke van de „tienduizend dingen“² (maar) het Mannelijke en Vrouwelijke zijn het K'ien en Kw'oen van één ding“. Verder „Het Mannelijke en Vrouwelijke staan in onderlinge verhouding van hun contrasten, en daartusschen in beweegt de „ch'i“, (waarover straks).

Als men zich blind staart op de hierboven gereproduceerde triagrammen, en er slechts een spel van streepjes in ziet, zooiets als wichelstokjes van heidenen en barbaren, wordt de „Yih King“ natuurlijk niet veel meer dan een mystificatie, een soort kinderachtig tooverboek van hocus-pocus. Als men dan nog de legende er bij overweegt, dat deze geheimzinnige „kwa“ zouden zijn ontdekt op den rug van een draakachtig paard, dan wordt die mystificatie nog onzinniger. Wij kunnen - en moeten - echter dergelijke mystieke teekens trachten te doorgronden enkel als symbolen in hun diepe geheime beteekenis, en iedere serieuze Chineesche filosoof leest er in, zooals Samuel Johnson het zoo treffend heeft uitgedrukt: „the simplicity and universality of natural laws“. Nergens als in Samuel Johnson heb ik zoo duidelijk het begrip uitgedrukt gezien van wat de eigenlijke beteekenis dezer „kwa“ is, en als een bescheiden hulde haal ik hier de volgende regelen van hem aan: „Welke occulte meeningen ook mogen zijn toegeschreven aan deze „diagrammen van Fuh Hi, in de Chineesche gedachte hebben zij altijd voorgesteld de Eenvoud en Universeelheid aan natuurlijke wetten. Door te lezen het grootste in het kleinste, het complexe in het eenvoudige, het gehéél in het atoom, het ééne in het verscheidene, de wet in het phenomeen, in het proces van wetenschap en godsdienst, is dat proces zeker vóórgevoeld in een physisch, moreel, filosofisch en politiek systeem, afgeleid van een gehééle en een gebroken lijn, als symbolen van allesdoordringende principes, In 't eerst gekozen als natuurlijke typen van de contrasten tusschen even en oneven, licht en schaduw, mannelijk en vrouwelijk, hemel en aarde, hoger en lager, droog en vochtig, hard en zacht, compleet en incompleet, is hun substantieele bedoeling geweest *de relatie tusschen eenheid en verscheidenheid* als basis van die compositie van elementen, door welke ieder wezen en ding wordt wat het is. Vanuit deze relatie zouden de Chineezzen best hun geheele filosofie en geloof kunnen opbouwen“.

Het dualistische of polaire principe, waarvan de Yih-King eene ontwikkeling is, is dan ook niet van enkel fysieken, maar van metaphysieken oorsprong.

Dit is wel een der grootste leeringen die wij, Oosterlingen, nù nog uit de „Yih King“ kunnen trekken: *dat alle physica ten slotte uitloopt in metaphysica*, en in ruimer zin: *dat alle wetenschap ten slotte eindigt in goddelijk, ondoorgrondelijk mysterie*. De allerlaatste westersche ontdekkingen op het gebied der verschillende stralen, der electronen enz. enz. wijzen hier reeds duidelijk op. En het zou wel eens kunnen zijn, dat in de veel gesmade, door vele sinologen voor nonsens en mystificatie uitgekreten „Yih King“ oplossingen worden gevonden - zij 't in mystieke symbolen-taal - van meer dan één tot nu toe onopgelost geheim der westersche wetenschap.

Zooals ik reeds terloops bij de behandeling der Confucianistische filosofie gezegd heb, de wetten, die den Kosmos regeeren, evolueeren, volgens de Chineesche filosofie, over de menschheid door, en zijn dezelfde als die, welke de ethica, de moraal, en de wetten der menschen bestemmen. Zóó zijn ook de diagrammen, triagrammen en hexagrammen van de „Yih King“ een soort „algebra van ethische en politieke wetten“ geworden voor de Chineezzen, en zóó zijn, zooals Johnson terecht zegt „zuiver moreele en politieke interpretaties gevoegd bij de cosmico-ethische en mythische“. De triagrammen zijn ook emblemata geworden, waarin de relatieve positie van geheele en gebroken lijnen voorstellen de stadions van menschelek leven, de vormen van het noodlot, de tegenstellingen van karakter, enz. enz.

Zóó kan b. v. het triagram van „berg“, geplaatst onder het triagram van „aarde“ voorstellen: „groote mannen, die zich uit nederigheid onder inferieure anderen plaatsen“. Al deze interpretaties zijn natuurlijk van eeuwen en eeuwen later dan de runen der triagrammen van de „Yih King“, die

oorspronkelijk metafysisch en mystiek bedoeld waren.

Aan de acht „kwa's" (zie de voorafgegane tekening met nummers) zijn later ook betekenissen gegeven van de resultaten daarvan. Zoo werd:³

I: Hemel, Yang, hemelsche voortbrenger, ether, vocht.

II: Water, opstijgende dampen, fontein, lichtheid.

III: Vuur, licht, leven, schoonheid, hitte gevend, warmte.

IV: Donder vurige exhalaties, beweging van dingen, stijfheid.

V. Wind, damp, energie van expansie, flexibiliteit.

VI: Water, vloeistof, elementen, rigiditeit, koude.

VII: Bergen, soliditeit, dat wat motie onderhoudt, rust, graviteit.

VIII: Aarde, Yin, de aardsche onvanger van corruptie, droogte.

In de „Yih King" staat, uit alle tekenen, duidelijk te lezen, dat ten slotte het geheele Heelal samengesteld is uit twee polaire principes, beide uit Eén (het „T'ai Kie") gevormd. *De eindeloze verscheidenheid van alle fenomenen, alle wezens, alle dingen in het Heelal ontstaat enkel door de combinaties en permutaties van die twee principes, te symboliseeren door een eindeloze verscheidenheid van „kwa's".*

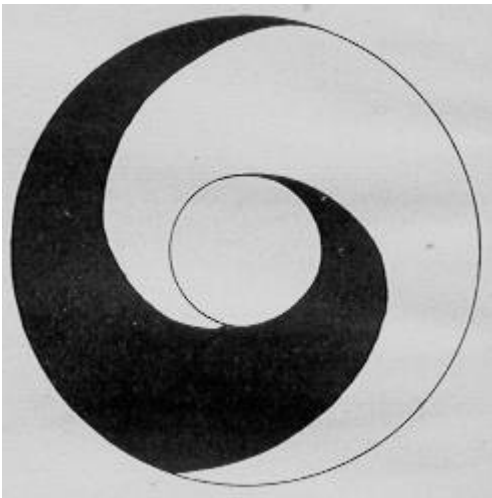
Men heeft het eene „Yang" wel eens in westersche termen „Geest" en het andere „Yin" „stof" willen noemen, maar hierbij dient men bijzonder op te passen, daar zooiets als wat in westersch materialisme „doode stof" heet voor den Chinees niet bestaat. Als wij het idee „stof" in westerschen zin op „Yin" zouden toepassen zouden wij geheel buiten den geest van China geraken. Dit zou indruisen tegen hetgeen Samuel Johnson zoo terecht den karaktertrek der Chineesche filosofie noemt: *„de Éénheid van Essence met Manifestatie".* De stof - in Chineeschen, niet-westerschen zin - is één met den Geest die de essence van het Heelal is. Stof als een dood, vreemd, buitenstaand ding, onderscheiden van Geest, bestaat in de Chineesche gedachte niet. Er bestaan „Yang" en „Yin", *beide door en uit het „T'ai Kie" gevormd, en dus op mysterieuze wijze één van oorsprong.* Deze twee „Yang" en „Yin" worden genoemd de beide „le" (metafysisch kosmische krachten).

De verhouding - let wel, de rythmische verhouding tusschen de in diepste mystiek eigenlijk identieke contrasten „Yang" en „Yin" wordt genaamd „Shue", d. i. het Getal. Inderdaad, als men de acht „kwa" diagrammen aanziet, is het duidelijk dat deze symbolen op getallen berusten, *dat dus de elementaire samenstelling van den Kosmos, door het „T'ai Kie" geopenbaard, op eene verhouding van getallen berust.* (Wie denkt hier niet aan Plato?) De suprême, heerschende Wet of Orde, die deze getallen-verhoudingen vaststelt en regelt, wordt genoemd „Li". De „Li" is dus de vaststeller, de regelaar der mathematische principes van het Heelal. De energie, die het „vloeien en bewegen" (zooals het in een commentaar mijner „Yih King" editie luidt) van „Yang" en „Yin" animeert, wordt genaamd „Ch'i", het beste m. i. te vertalen door den „Adem" van 't Heelal.⁴ Die „Ch'i", die Adem, trilt door den ganschen Kosmos, en het is die „Ch'i" die in stand houdt, hetgeen de sinoloog Eitel zoo treffend noemt: *„a golden chain of spiritual life running through every form of existence and binding together, as in one living body, everything that subsists in heaven above and on earth below".*

Indien wij maar oppassen, bij het begrip „stof" vooral niet te denken aan het westersche begrip „doode stof" als apart van- en tegenovergesteld aan geest, kunnen wij Choe Hie begrijpen, die van „Yang" en „Yin" spreekt als van „Primaire Kracht" en „Primaire Stof". Maar die „Primaire Kracht" acht hij onbestaanbaar zonder de „Primaire Stof", omdat zij zonder deze niet kan werken en ageeren. Er is ook volgens Choe Hie, geen kwestie van, dat deze „Primaire Kracht" zou bestaan hebben vóór de „Primaire Stof", *want deze beide zijn in constante interfusie en onderlinge afhankelijkheid, het eene is ondenkbaar zonder het andere.*

Ik kan mij niet weerhouden, hier nog even het volgende mystieke symbool wêr te geven uit een mijner beste „Yih King" edities, dat in zijn eenvoud zulk eene treffende voorstelling geeft van de

productie of misschien beter vorming van „Yang" en „Yin", niet u i t (want niets kan er immers b u i t e n treden) maar i n het „T'ai Kie". Het is overgenomen uit de „T'ai Kie T'u", de filosofische encyclopaedie van Chow Tsz':

De volgende voor zich zelf sprekende commentaar staat onder deze "T'ai Kie T'u (kaart van Tai Kie):

„Het witte is de „le" (het kosmische principe) „Yang", het zwarte is de „le" (het kosmische principe) „Yin". Het zwart en het wit (vormen) twee wegen. Het uiterste Yang baart Yin, het uiterste Yin baart Yang. Toen hun Adem-Motie nog niet voortdurend ademde was het „T'ai Kie". Als er in 't midden nog geen cirkel is, is dat de oorspronkelijke vorm van „T'ai Kie".

Het Oneindige heeft zichzelf begrensd toen het zich openbaarde.

Is er ooit met grooter durf en eenvoud de formatie van den Kosmos i n het Absolute symbolisch grafisch voorgesteld dan in deze Chineesche filosofie? Men lette op den cirkel, die het al omvat. Hier is geen creatie u i t T'ai Kie maar vorming i n T'ai Kie. De cirkel symboliseert het zonder begin en zonder einde zijn.

Deze T'ai Kie T'u van Chow Tsz' zegt, dat de „Yang" en „Yin", tot Eenheid samengebracht, dan ook het T'ai Kie samenstellen. Een andere tekst uit dit werk luidt: „Ieder ding heeft zijn aparte natuur, maar de Eenheid van het geheel is het T'ai Kie", en weêr een andere: „De T'ai Kie is zóó, dat Het in de principes Yang en Yin is, en er niet van gescheiden kan worden".

Uit dezen laatsten tekst blijkt nog eens duidelijk, hoe „Yin" nooit „doode stof" kan zijn.

De moraal van de Chineesche filosofie is op deze kosmische beschouwingen gebaseerd. Er bestaat voor den geest van China geen erfzonde, geen absoluut goed, of absoluut kwaad, *maar de moraal is gebaseerd op een Rythme, een Verhouding, een Getal*. Het „Yang" en „Yin" verklaard in de Chineesche wijsbegeerte de tweevoudigheid - die, wijs doorpeild, een Éénvoudigheid, een mystieke Identiteit is - van Subject en Object, van uiterlijk en innerlijk, van Ik en Niet-Ik, van positief en negatief, van goed en kwaad. Goed en kwaad, geluk en ongeluk bestaan alleen als een verhouding. Als Yang en Yin in de rechte verhouding zijn, is alles goed. Er is alleen kwaad als de verhouding van Yang en Yin, als het Getal, het Rythme, niet juist is. Het Leven is een evenwicht van polaire krachten, die „tegenheden" (maar, in diepste mystiek één, want formatie in en door Één) zijn. De „Yang" en „Yin" bepalen in den mensch het evenwicht in harmonie van hartstochten en krachten. *Slecht is slechts een gebrek aan evenwicht, goed is het juiste evenwicht tusschen „Yang" en „Yin". Het geheim van het leven ligt in het juiste Getal, het juiste Rythme.*

Nergens uit de Geest van China zich meer dan in dezen eerbied voor het heilige Rythme van het Heelal. De eeuwige strijd tusschen Geest en Stof, de oorzaak van zooveel groote tragedies in het denken en voelen van 't Westen, is in deze Chineesche filosofie vermeden, of liever van zelf onmogelijk gemaakt. Immers, stof als geheel afgescheiden, en zelfs in contrast met geest, zooals in westerschen zin, wordt in de Chineesche filosofie niet aangenomen. Stof en geest zijn in één

conceptie omsloten. Er zijn in deze wijsbegeerte geen strijdende contrasten, er zijn rythmische verhoudingen, er is geen goed of kwaad, er is harmonische of onharmonische verhouding. *Het geheim van het Leven is het volgen van het juiste Getal, het bewegen op het juiste Rythme.*

De „Yang en Yin" bepalen in den mensch het goddelijk Evenwicht - het hoogste goed van Confucius' ideaal-mensch. De „T'ai Kie T'u" zegt: „In den mensch is de vorm van Yin, de geest van Yang" en „De beweging en de rust van die twee constitueeren de rechte Orde".

Hoe dicht naderen deze Chineesche filosofische beschouwingen de oude Indische filosofie, wanneer wij regelen lezen als van Choe Hie: „Alles is van één essence; er bestaat niets zonder het mysterie van Dat, hetwelk geen anderen grond heeft dan zichzelf, en tóch in ieder ding aanwezig is"!

Het prachtige werk, inhoudende eene vergelijkende studie van de filosofie der Yih King, van Confucius, van Choe Hie en van Lao Tsz' met de oude hindoesche en brahmaansche filosofie moet nog geschreven worden. Dan zou ook een hoofdstuk te wijden zijn aan de vergelijkende studie van Yang en Yin aan de eene Zijde, en Purusha en Prakriti aan de andere.

Volgens Choe Hie, den „Aristoteles van China", die van 1129-1201 n. C. leefde, en wiens commentaren op de klassieken in China groote autoriteit hebben, is het „T'ai Kie" slechts de uiterste grens van het menscheijk denken omtrent de primordiale oorzaak van alle beslaan, maar moet dit „T'ai Kie" óók weer geopenbaard zijn door - of liever: in - een nóg onbegrijpelijker, mysterieuzer wezen, dat hij „het Absolute Niets" noemde".

Choe Hie neemt aan het „ademen" van T'ai Kie.

Toen T'ai Kie voor 't eerst ademde bracht die etherische adem, als 't ware stollende, het „Yang" voort, en toen dit ademen het toppunt bereikt had en „T'ai Kie" daarvan weêr rustte, bracht het „Yin" voort.

Nadat het tot het uiterste gerust had, bewoog, d.i. ademde het weder, en zóó door, afwisselend bewegende en rustende, nadat hetgeen boven was de Hemel, en hetgeen beneden was, de Aarde had gevormd, volgden telkens combinaties en permutaties van „Yang" en „Yin" waardoor alle „tienduizend dingen" (later mineralen, planten, dieren, menschen) werden gevormd.

Dezelfde vitale energie, die beweging en rust vormt, gaat stééds door, en door de twee oorspronkelijke oorzaken. „Yang" en „Yin" héén ageert deze energie zonder ophouden, en laat deze twee oer-principes "vloeien en bewegen" in alle dingen van 't Heelal.

Deze vitale energie, de mysterieuze „ch'i", die ik reeds „adem" noemde, zal ik in het hoofdstuk over „De Chineesche Kunst" nader releveeren, want de eerste wet van de Chineesche kunst - die alweer dezelfde wetten ondergaat als, want immers één is met den kosmos - is, dat de „Ch'i" het kunstwerk moet doordringen en doorvloeien, en er in rond moet gaan. Zonder „Ch'i" is geen waar leven bestaanbaar. Dit „Ch'i" is wel een van de mystiekste begrippen dezer Chineesche filosofie, een geheimzinnige, fluïdische Adem, die het geheele Heelal bezielt, en er de vitale kracht van is. In een der commentaren van mijne groote „Yih King" editie staat, zóó duidelijk dat het geen twijfel overlaat, vermeld, *dat de Oorsprong van alle „ch'i" de Zon is* „waarvan het Getal is Één". In de zonne-energie zou dus de oorsprong van alle „ch'i" te zoeken zijn, en de „ch'i" zou dan ten slotte niets anders zijn dan het ondoorgrondelijke mysterie van vitale fluïdische energie, dat de moderne westersche wetenschap thans als één vermoedt achter Licht, Warmte, en Electriciteit, die er verscheidenheden van zijn. De Chineesche wetenschap, zoo arm en gebrekkig in de empirische studie der zichtbare verschijnselen, zoo onbeholpen in de physica, zou dan toch in hare hoogste uiting, de filosofische metaphysica, een der groote mysteriën geweten hebben, het mysterie van deze „ch'i", waar de westersche wetenschap eeuwen en eeuwen niets van vermoedde. Ook het z.g. „oeratoom" volgt direct uit de filosofie van de „Yih King", dat mysterieuze oer-atoom, waar alle andere atomen en elementen uit ontstaan zijn, door eindeloze permutaties en combinaties, door verhoudingen, en dus getallen, Rythme. Alzoo ook Wiskunde, in hoogsten zin, is Filosofie, en evenzoo Natuurkunde en Scheikunde.

De energie, die de twee oer-principes „Yang" en „Yin" animeert, dooreen doet vloeien en bewegen, de „ch'i", moet ééns voor 't eerst in actie zijn getreden, of „geademd" hebben, zooals de

Chineesche wijsgeer het noemt, zoodat de „ch'i" door zijn adem het geheele Heelal leven inblies. De „ch'i" deed dit toen niet zóó maar in 't wilde, en doet dit ook thans zoo maar niet, maar volgde vaste, ondoorgrondelijke wetten, die onveranderlijk zijn. Deze wetten, die de Orde der Dingen vaststellen, heeten in 't Chineesch de „Li", ⁵ en die wetten of eigenlijk die Wet, want allen tot één terugkeerend, was er reeds vóór het eerste ademen der „ch'i".

De oude Chineesche Wijzen, deze Wet, en deze Orde van 't Heelal beschouwend, merkten op, dat al de verschillende wetten der natuur, en al de werkingen, de ademingen van de „ch'i", die de vitale adem van den kosmos is, in strikte overeenstemming zijn met zekere mathematische principes. Deze mathematische principes kunnen gesymboliseerd worden door triagrammen, en diagrammen, die de numerieke proporties van het Heelal, genaamd „Shu", het Getal, uitdrukken. Deze drie, de „Ch'i", de Vitale Adem, de „Li", de Wet, en de „Shu", het Getal, zijn niet direct kenbaar door de zinnen, maar manifesteren zich aan onze zinnen door stoffelijke vormen en omtrekken van fysieken aard. Daarom vormen de phenomena der natuur, haar uitwendigen vorm alzoo, een vierde tak van filosofische beschouwing, die der z. g. „Hing", natuurvormen. De „ch'i" heeft in de natuur grenzen in de „Hing". Achter die „Hing", die uiterlijke vormen, zoekt de oosterling echter het verborgen geestelijk mysterie. Hier komen wij tot het groote principe der Chineesche Kunst, dat ik in het hoofdstuk „Chineesche Kunst" nader zal behandelen. Het geestelijke mysterie te benaderen door de stoffelijke vormen heen, de innerlijke onzichtbare Schoonheid, het Rythme van mystiek in-wezen uit te drukken, ziehier het doel der groote Chineesche kunstenaars van alle tijden.

Met het oog op de wetenschap zij hierbij nog gezegd, dat voor den wijsgeerigen Chinees physica slechts een middel is, een weg, die tot metaphysica leidt, en deze metaphysica is eigenlijk tegelijk weer èn filosofie èn godsdienst. Enkele empirische „matter of fact" wetenschap, materialistisch, kent China, en trouwens het geheele Oosten niet. Het Oosten zoekt verder dan de zichtbare „Hing" natuurvormen.

Degenen der lezers van dit boek, die de laatste studies van Becquerel, Curie enz. over de electronen gevolgd hebben en de laatste geschriften van Lorentz over de graviteit, zullen begrijpen, hoe de moderne Europeesche empirische wetenschap hoe langer hoe meer de mysteriën, verborgen achter de symbolen der „Yih King" nadert.

Ook in Europa, al zullen de geleerden het met tegenzin later moeten bekennen, naderen physica en chemie reeds hoe langer hoe meer tot metaphysica. Het mag vreemd klinken, maar de oude Chineesche Wijzen van de symboliek der „Yih King", duizenden jaren vóór Christus, zijn eigenlijk daar begonnen, waar de westersche empirische wetenschap hoe langer hoe meer in gaat eindigen.

Reeds is de Westersche theorie van de doode stof door de laatste ontdekkingen der chemie onhoudbaar geworden.

Het is heel gemakkelijk om, zooals al te veel materialistische Europeesche sinologen gedaan hebben, de Chineezzen voor bijgeloovig uit te maken, omdat zij aan mystieke krachten en wezens gelooven, onzichtbaar voor de zintuigen; maar ik vestig de aandacht op de gulden woorden van den sinoloog Eitel:

„God gave, dat onze eigen wetenschappelijke menschen in hun laboratoria, observatoria en lezing-lokalen denzelfden kinderlijken eerbied voor de levende krachten der natuur hadden, dien heiligen eerbied en vreeze voor de mysteriën van het ongeziene, dat vaste geloof in de werkelijkheid der onzichtbare wereld en haar voortdurende communicatie met het zichtbare en tijdelijke, die de Chineesche tastingen en zoekingen naar de natuurwetten kenmerken".

Dat de mystieke filosofie van de „Yih King" langzamerhand verbasterd is, en ontaard in een populair bijgeloof als b.v. dat van „Fung Shui" doet niets tot haar innerlijke waarde en diepte af. Als wij den „Geest van China" beschouwen, moeten wij den oorspronkelijken geest voor oogen hebben, in zijn zuiveren vorm, niet de ontaarding onder het volk. Nog een enkel woord ten slotte over de Westersche begrippen goed en kwaad, en de reden, waarom die in China zoo geheel anders opgevat worden.

Choe Hie leert, dat goed en kwaad geen positief autogonisme zijn, maar „noodig voor elkaar".

Door kwaad wordt goed gesuggereerd, ook aan de kwaden. Het is niet in de afwezigheid van goed, maar in de verbroken subordinatie van het hogere tot het lagere dat het kwaad zelf bestaat.

Deugd, Goedheid, is nog Yin noch Yang, *maar is hun rechte, juiste verhouding, als gelijk noodige elementen*. „Als zij in de juiste orde zijn is alles goed, in de onjuiste is alles slecht." Door de lijnen der „kwa" zijn de grenzen van vooruitgang en teruggang, begin en einde, bepaald. M.a.w. rechtvaardigheid, rede, puurheid, maat, bestaan in 't juiste betrachten van grenzen.

Er is dus geen absoluut kwaad. Het moreele heelal is geen strijd van ongelijke, vijandelijke principes. Kwaad is de noodzakelijkheid begrepen in Veelheid, Verscheidenheid, de grond van vooruitgang en ontwikkeling, *de disproportie van elementen, die nog niet in de juiste relatie en symmetrie zijn gebracht.*

Om de Chineesche symbolen te gebruiken: de Yin als lagere is kwaad, maar alleen als 't zich niet houdt bij zijn ware functie van lager, van 't hogere te dienen in zijn medewerking aan de universeele Orde. Het Yang als hoger is goed, maar enkel als de grenzen erkennend tusschen zich zelf en Yin als lagere die zijn eigen souvereiniteit bewaren. M.a.w. hier is de psychologie, die ook Plato kende, dat alle menschenlijke eigenschap goed is en alleen dan kwaad in onjuiste proportie en verkeerde orde van vóórrang. Zooals ik al bij de behandeling van Confucius zeide: de conceptie van een Satan, een positieve entiteit van kwaad is voor de Chineesche gedachte een onmogelijkheid.

Aan het slot van deze beschouwingen, en men gelieve zich die over Confucius en Lao Tsz' hierbij te herinneren, wil ik er nog even de aandacht op vestigen, hoe ongegrond de beweringen van vele schrijvers over China, waaronder beroemde sinologen zijn, als zou de geest van China's filosofie eene materialistische wezen. Terecht heeft Samuel Johnson hiervan gezegd: „Het is merkwaardig te constateeren hoe vele christelijke schrijvers over Chineesche filosofie gefaald hebben in te zien dat de inherentie van essentie in manifestatie geenszins materialisme in zich sluit, in dien hoogen zin die de concrete wereld verheft tot de reële activiteit van alle ideeën, waarheden en krachten. [Wij hebben gezien dat in al de voornaamste werken van Chineesche speculatie en practische opvoeding het immaterieele vóórgaat voor het materieele".]

En verder:

„Als wij onder „materialisme" verstaan wat ik opvat als zijn ware beteekenis, namelijk dat geest het product is van de laagste vormen van bestaan, dan is de Chineesche filosofie, zooals getoond is door haar verschillende scholen, in géén zin materialistisch. Zij doet den mensch en al zijn vermogens voortkomen uit den Kosmos, als de vereeniging van actieve en passieve principes, in zich zelf rationeel, en voortschrijdende binnen de Ondoorgroondelijke Substantie en de Universeele Rede. Met andere woorden: geest is het product van het Geheel, niet van het laagste, maar van hetgeen tegelijkertijd het hóógste en het meest universeele is. Dit is een klaar voorgevoelen van de essentieele harmonie van evolutie en godsdienst. Het is in het overbrengen van zijn „principes" op aspiraties naar ideale deugden dat het spiritualisme van deze oude kosmische conceptie het meest blijkt. Op te rijzen van de observatie van haar voorbijgaande phenomena tot het idee van cyclische eenheden van wet, en deze te reduceeren tot één enkele goddelijke substantie als de „T'ai Kie" of de „Tao" is achter uiterlijke vormen gaan naar hun onzichtbare essence. Niets is meer karakteristiek voor het Chineesche volk dan deze interpretatieve gewoonte: het stellen van het ongeziene achter het geziene, van de betekenis achter het symbool".

Tot zoover de voortreffelijke karakteriseering van Samuel Johnson.

En ziehier tevens, waarom de Geest van China in den waren zin des woords een Geest is.

Henri Borel.

Noten

1. Ik stel mij voor, later een apart werk over de „Yih King" en dus de ontwikkeling der „kwa's" te geven. In één hoofdstuk is dit onmogelijk.
2. „Tienduizend" is hier eene uitdrukking voor „alle".
3. Uit „S. Wells Williams: A Syllabic Dictionary of the Chinese Language" .
4. Okakura in zijn „Geest van Japan" vertaalt het door „stof-element" m. i. ten onrechte, en tot verwarring aanleiding gevend, Eitel, in zijn „Fung Shui" noemt het „the breath of nature".
5. Dit "Li" wordt op dezelfde wijze uitgesproken als het "Li" dat decorum en ceremonieel beteekent, maar met een ander schriftteeken geschreven.